

The research is dedicated to linguistic analysis of German veterenary termsystem and the issues of necessary further development of functional – cognitive language research in the context of pragmalinguistic approach to the language communication.

Term, veterenary terminology, vocabulary of general usage, motivation, system organization, lexical-semantic subsystem, nomenclature, terminological vocabulary, professional vocabulary.

УДК 811.111'255.2:6

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

С.М. Амеліна, доктор педагогічних наук

А.М. Монашненко, аспірант

Н.В. Проценко, студентка

Проаналізовано лексичні та граматичні проблеми перекладу науково-технічної літератури. Розглянуто та охарактеризовано найпоширеніші лексичні та граматичні трансформації при перекладі науково-технічної літератури.

Науково-технічна література, лексико-граматичні проблеми перекладу, перекладацькі трансформації.

Із швидким розвитком техніки та поширенням науково-технічної інформації значно зросло значення науково-технічного перекладу. Вивчення питань перекладу науково-технічної літератури відрізняється науковим стилем і часто потребує аналізу тексту, вивчення закономірностей функціонального стилю мови науки і техніки, що сприяє оволодінню технікою адекватного перекладу. Ця тема є актуальною у теорії перекладу ще й тому, що зросли науково-технічні контакти з англomовним світом та збільшилися вимоги до перекладу текстів науково-технічного змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що існує потреба в аналізі лексико-граматичних складових перекладу науково-технічних текстів.

Мова науково-технічної літератури відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними та граматичними особливостями. Якщо лексичні відмінності помітні навіть для нефахівця (а це передусім значна наявність спеціальної лексики, термінів), то у граматичному плані вони значно менш виразні, однак не менш різноманітні.

Мета дослідження – аналіз лексичних та граматичних проблем при перекладі науково-технічної літератури.

Виклад основного матеріалу. Поділ складних випадків перекладу на граматичні та лексичні явища – досить умовний, адже в кожній мові граматичне тісно пов'язане з лексичним і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення. Одне й те ж граматичне явище залежно від конкретного лексичного вираження може перекладатися різними способами [1, с.15].

Серед лексичних труднощів перекладу науково-технічного тексту слід виділити наявність певної групи інтернаціональних слів, які, незважаючи на схожість звучання у різних мовах, відрізняються в кожній мові своєю семантикою і стилістичним забарвленням. У теорії перекладу такі слова відомі як “фальшиві друзі перекладача”, наприклад: *accurate* – точний (а не “акуратний”); *technique* – прийом (а не “техніка”); *figure* – цифра або малюнок (а не “фігура”); *data* – дані (а не “дата”); *objective* – мета (а не “об’єктив”) [1, с.409].

Найтиповішою лексичною ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами або термінологічними словосполученнями. Труднощі перекладу викликають випадки, коли один і той же термін має різне значення залежно від галузі вживання. Наприклад, *leader* у фізиці має значення “іскровий” або “грозовий розряд”; у кінематографії – “зарядка ділянки кіноплівки, рекорд”; у політології – “керівник, провідник”; у поліграфії – “пунктир” тощо [1, с.315].

Також бувають випадки, коли загальноживане слово в певних словосполученнях набуває термінологічного значення: *electric eye* – фотоеlement, *atmospheric disturbance* – атмосферні перешкоди [2, с.156].

Коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту, застосовуються перекладацькі лексичні трансформації. Розглянемо найпоширеніші у практиці перекладу лексичні трансформації:

1. Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики: It is *argued* here that none of these criticism is *successful*. Тут *робиться спроба довести*, що жодне із зазначених критичних зауважень не є *обґрунтованим*.

2. Генералізація значення слова – слово із вузьким значенням у перекладі замінюється на слово із ширшим значенням: The first factories *were driven* by water. Перші фабрики *працювали* на воді.

3. Трансформація додавання слова полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення, що перекладається: *Non-members* of the organization *are invited* to the conference as *observers*. Країни, що не є членами організації, *запрошуються для участі* в конференції як спостерігача.

4. Вилучення слова – полягає в усуненні в тексті перекладу таких лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту: The proposal *was rejected and repudiated*. Цю пропозицію *було відкинуто*.

5. Заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови: *Mechanical engineers also design machine components. Інженери-механіки також проектують і розробляють деталі машин [1, с.300 – 313].*

Однією з найпомітніших граматичних особливостей науково-технічних текстів є велика кількість різного роду поширених складних (у першу чергу – складнопідрядних) речень, що вживаються для передачі типових для наукового викладу логічних відношень між об'єктами, діями, подіями та фактами.

Грамматична структура речення науково-технічних текстів має ряд особливостей:

- наявність довгих речень, які включають велику кількість другорядних і однорядних членів. При цьому залежні від підмета і присудка слова часто стоять на відстані від того слова, яке вони визначають: *This approach possesses the advantage over the experimental method of greater flexibility;*

- вживання багатоконпонентних атрибутивних словосполучень: *Pulse microwave radar station;*

- вживання означень, утворених шляхом стяжки цілих синтаксичних груп: *Circulation induced effects* замість *effects induced by circulation;*

- вживання синтаксичних конструкцій, пасивних конструкцій, зворотів (об'єктний відмінок з інфінітивом, називний відмінок з інфінітивом): *The application of electronics was changed our life;*

- наявність пропусків деяких службових слів (артиклів, допоміжних дієслів) особливо в таблицях, графіках [3, с.205 – 220].

Лише незначна частина англійських та українських речень має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів. І тільки у такому випадку англійські речення можуть перекладатися відповідними українськими, без застосування граматичних трансформацій. Такий переклад називається “дослівним”. Його слід відрізнити від граматично буквального перекладу, який є дослівним перекладом граматичної форми або синтаксичної конструкції, що порушує граматичні норми мови перекладу та/або жанрово-стилістичні норми науково-технічної літератури, призводить до різних викривлень у передачі смислу оригіналу. Щоб уникнути неадекватного буквального перекладу потрібно застосовувати перекладацькі граматичні трансформації, внаслідок яких буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу та стає адекватним [4, с.58].

Під граматичною перекладацькою трансформацією розуміється зміна граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі. Розрізняють п'ять основних видів граматичних трансформацій.

1. Перестановка – це граматична трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні: *Brakes must be applied to stop a car. Щоб зупинити автомобіль, необхідно застосувати гальма.*

2. Заміна – це граматична трансформація, коли слово замінюється словосполученням, словосполучення – реченням, декілька речень – од-

ним складним реченням і навпаки: *I shall discuss those points in greater detail. Я розгляну ці положення детальніше.*

3. Додавання – це граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі збільшується кількість слів, словоформ або членів речення: *There are many different applications of this material. Цей матеріал застосовується у багатьох різних галузях.*

4. Вилучення – це така граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі вилучається певний мовний елемент: *The explosion was terrible while it lasted. Вибух був жахливий;*

5. Комплексна граматична трансформація включає дві або більше простих граматичних трансформацій, наприклад, коли під час перекладу одночасно здійснюються перестановка та додавання: *The motor was found to stop within 2 seconds. Виявилось, що електромотор зупиняється протягом двох секунд [1, с.18 – 20].*

Оскільки граматики тісно пов'язана з лексикою, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбуваються одночасно лексичні та граматичні зміни. Такі лексико-граматичні трансформації називаються змішаними і складаються з розглянутих вище граматичних трансформацій та різного роду лексичних трансформацій. Наприклад, у наступному перекладі застосовано граматичні трансформації заміни герундія на іменник та форми однини іменника *research* на форму множини "дослідження" і лексичні трансформації контекстуальної заміни прислівника *heavily* на "широко", прийменника *in* на прийменник "при" та займенника *I* на займенник "ми": *In identifying these features I relied heavily on previous research. При визначенні цих ознак ми широко використовували попередні дослідження [1, с. 20].*

Вміння та навички перекладацьких трансформацій становлять істотний компонент компетенції перекладача, і тому їх виробленню та правильному застосуванню слід надавати належної уваги. Застосування трансформацій у перекладі має спрямовуватися на адекватну передачу смислу оригіналу та враховувати норми мови перекладу. Обов'язково використовуються трансформації при перекладі відсутніх в українській мові граматичних явищ англійської мови.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Основна складність перекладу науково-технічних текстів полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного, – повне розуміння його перекладачем. Перекладач повинен детально вивчити ту область науки і техніки, в якій він працює. Тоді переклад науково-технічної літератури буде зроблено відповідно до всіх вимог та правил.

Список літератури

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.

2. Коваленко А. Загальний курс науково-технічного перекладу / А. Коваленко. – К.: Фірма "Інкос", 2002. – 317 с.
3. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу / В. В. Коптілов – К.: Вища шк., 1982. – 345 с.
4. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу / К. М. Сухенко. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1972. – 213 с.

Проанализированы лексические и грамматические проблемы перевода научно-технической литературы. Рассмотрены и охарактеризованы наиболее распространенные лексические и грамматические трансформации при переводе научно-технической литературы.

Научно-техническая литература, лексико-грамматические проблемы перевода, переводческие трансформации.

This article is devoted to the problems of lexical and grammatical translation of scientific and technical literature. Development of technology and dissemination of scientific and technical information has significantly increased the value of scientific and technical translation. Researches and publications indicate that there is a huge demand to analyze the lexical and grammatical components of scientific and technical texts.

The purpose of the study is to analyze the lexical and grammatical problems of the translation of scientific and technical literature.

Separation of translation into grammatical and lexical phenomena is rather relative, because every language is closely related to the grammatical and lexical transfers. The same grammatical phenomenon depending on the particular lexical expression can be translated in different ways.

The most common lexical and grammatical transformation in the translation of scientific and technical literature are described. Skills of translation transformations are an essential component of translator's competence, and therefore the development and proper use should be given due attention. Applying transformations in translation is directed to receive appropriate and consider the original meaning of the rules of the target language.

Scientific and technical literature, lexical and grammatical problems of translation, translation transformation.